

УДК 069.015:378

**УНІВЕРСИТЕТСЬКІ МУЗЕЇ ПРИРОДИ ЯК ОСЕРЕДКИ ОСВІТНЬОЇ І
НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Н. М. Рекеда¹, М. О. Довбня², Т. В. Єрмошина³

^{1,2,3} Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Музей – науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини [2]. Головна мета музею – стати осередком наукових знань для відвідувачів та розширити їхній світогляд. Саме завдяки створенню колекцій в межах університетів музеї перетворюються на справжні храми науки і стають одним з важливих методів

вдосконалення навчально-виховного процесу. Вони сприяють розвитку пізнавального інтересу у студентів та встановленню міжпредметних зв'язків.

Першим музейним закладом при університеті дослідниками вважається відкриття постійної експозиції у оксфордському Музеї Ашмола у 1685 році. Після цього майже у кожному вищому навчальному закладі Європи почали відкриватися музеї. Спершу вони були схожі на лабораторії, які застосовувалися не лише для навчальної, а й для дослідницької роботи у сфері природничих наук [4]. В Україні музеї при університетах з'являлися одночасно з вищими навчальними закладами, а вся їх робота підпорядковувалася спеціальним статутам. Кожен університетський музей утримувався за кошти держави, експонати закуповувалися різного профілю, а потім систематизувалися і розподілялися на відповідні групи [8]. Зазвичай розпорядження щодо поповнення колекцій давала рада ВНЗ. Облаштуванням музею і підтриманням його у належному стані займалися так звані «наглядачі», ними були професори університету [5].

До природничих музеїв відносяться ті установи, які займаються збиранням, збереженням, вивченням і експонуванням найрізноманітніших природних матеріалів. Вони показують сучасні здобутки природничих наук. Ці музеї знаходяться в тісних зв'язках з академічними, науково-дослідними інститутами і вищими навчальними закладами, робота яких спрямована як на навчальну, так і на наукову мету. Наприклад, зоологічні колекції дають змогу вченим розв'язувати безліч завдань: поширення того чи іншого виду на певних територіях, дослідження тварин, що малопоширені у даній місцевості, співставлення нових матеріалів з еталонними та багато інших.

Серед експонатів природничих музеїв найпоширенішими є зоологічні, ботанічні, геологічні, мінералогічні, петрографічні, палеонтологічні колекції. Наприклад, експозиція музеїв природничо-історичного спрямування повинна бути витримана у хронологічній послідовності ілюструвати геологічні періоди розвитку Землі, демонструвати зародження і еволюцію тваринного і рослинного світу, появу і розселення первісної людини, видоутворення на різних континентах тощо.

В Україні найбільшим природничо-історичним музеєм є музей НАН України, який відкрився у 1973 році у місті Київ. Музей складається з декількох відділів: геологічного, палеонтологічного, археологічного, ботанічного, зоологічного. Фонди музею величезні і містять декілька мільйонів експонатів. Музей НАН України займається дослідницькою діяльністю, влаштовує наукові експедиції [7].

На сьогодні в нашій державі працює близько 25 зоологічних музеїв при університетах, де зосереджується 1 548 200 експонатів світу тварин [10]. Музейні зоологічні колекції є одним з найцінніших надбань біологічної науки. Вони дають змогу накопичувати в одному місці безліч матеріалів, які одна дослідницька група не може зібрати за короткий час своїми силами, та забезпечити збереження зразків, що добуті протягом різного періоду і з різних локацій. Зоологія як наука розвивається завдяки музеям природи, адже там стає можливим вивчення великої кількості вибірок, порівняння найрізноманітніших зразків.

Завдяки накопиченню матеріалів через клопітку роботу колекторів і природодослідників та збереженню їх в музеях чи робочих колекціях,

вирішуються надзвичайно важливі завдання: порівняння нових матеріалів з еталонними серіями; дослідження змін фауни та мінливості окремих видів; аналіз біотичного різноманіття даних регіонів; вивчення історії розвитку зоологічних досліджень регіонів; накопичення матеріалів про рідкісні види та їх вивчення; ревізія систематики на основі вивчення мінливості. Також зоологічні колекції мають неабияку просвітницьку та освітню роль. Величезна кількість людей мають можливість знайомитися з фауною тієї чи іншої території, біологічним різноманіттям та поширювати здобуті знання у свої кола спілкування.

Найбільш відомими університетами, що мають музеї зоології є Львівський національний університет ім. І.Франка, Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна, Київський національний університет ім. Т.Шевченка, Одеський національний університет ім. І.І.Мечнікова, Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича, Ужгородський національний університет, Житомирський державний університет ім.І.Франка [9]. У Житомирському державному університеті ім. І.Франка було створено музей Природи у 1980 році за допомогою К.І. Копеїна, викладачів, лаборантів та студентів природничого факультету. Зараз у музеї налічується більше, ніж шістсот експонатів: 70 видів ссавців, 250 видів птахів, 20 видів амфібій, 30 видів плазунів, приблизно 60 видів риб, більше ста видів комах. У колекції є корали, голкошкірі, хеліцерові, 50 видів молюсків. В музеї знаходиться понад двісті експонатів гірських порід і мінералів, а також вологі препарати з анатомії, скелет людини, голова зубра, гербарні зразки лікарських та медоносних рослин. Музей Природи є яскравою наочністю при вивченні таких предметів як анатомія людини, зоологія, ботаніка, геологія [3].

Надзвичайно важливим є наявність малакологічних колекцій у природничих музеях при вищих навчальних закладах, адже за допомогою них можна визначати внутрішньовидові конхілогічну мінливість і вивчати антропогенний вплив на популяції молюсків. У каталозі таких колекцій міститься інформація про кожний екземпляр: номер зразка у журналі, індекс реєстраційного журналу, кількість стулок у зразку, місце збору, ім'я того, хто зібрав і визначив молюска, дата збору [6]. У зв'язку з технічним прогресом, який досягло людство за останній час, у роботі музеїв з'явилася купа можливостей для надання додаткової інформації відвідувачам. На сайті музею можна розмістити статті, відео про молюсків, які експонуються, а на самих стелажах QR-коди з доступом до них. І звичайно, що сам музей міг би мати акваріуми з деякими представниками молюсків, що надзвичайно зацікавило б відвідувачів [1]. У музеях можна проводити тематичні екскурсії, організовувати тематичні виставки, облаштовувати приміщення сучасними мультимедійними засобами

Отже, музеї природи при університетах відіграють велику роль у формуванні наукових поглядів студентів, займаються освітньою діяльністю, зокрема здійснюють екологічну освіту, формують моральні цінності людей. Саме університетські музеї здійснюють вплив на студентів, які мають змогу займатися там науковою діяльністю, та учнів, що їх відвідують, виховуючи світогляд молодих науковців.

Література

1. Гураль-Сверлова Н.В. Побудова малакологічної частини експозиції: підходи та проблеми / Н.В. Гураль-Сверлова // Зоологічні колекції та музеї. – 2014. – С. 21–24.
2. Закон України «Про музеї та музейну справу» / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ: Парлам. Видавництво, 1995. – 191 с.
3. Зоологічний музей Житомирського державного університету ім. Івана Франка / А.М. Гарлінська, Ю.В. Тарасова, Л.А. Васільєва [та ін.] // Сучасні аспекти природничої музеології: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції, 11–13 вересня 2012 р., Київ–Канів. – 2012. – С. 26–27.
4. Литвина Л.П. Университетские музеи за рубежом: прошлое и настоящее / Л.П. Литвина // Обсерватория культуры. – 2005. – №2. – С. 71–77.
5. Муравська С.В. Музеї та колекції вищих навчальних закладів на українських землях (кінець XVII–початок XX ст.) / С.В. Муравська // Праці Центру пам'яткознавства. – 2014. – №25. – С. 120–129.
6. Погребняк С.Г. Двостулкові молюски (Mollusca: Bivalvia) / С.Г. Погребняк, Е.М. Сєдишева, О.В. Корнюшин. – К.: Зоологічний музей ННПМ НАН України, 2008. – 177 с.
7. Рутинський М.Й. Музеєзнавство: [Навч. посіб.] / М.Й. Рутинський, О.В. Стецюк. – К.: Знання, 2008. – 428 с.
8. Самойленко Л.Г. Освіта в музеї та музейна освіта в історії Київського університету / Л.Г. Самойленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2016. – №4. – С. 53–62.
9. Шидловський І.В. Історія музейної справи та зоологічних музеїв університетів України; за ред. Й.В. Царика / І.В. Шидловський. – Л.: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 112 с.
10. Шидловський І.В. Стан і перспективи розвитку зоологічних музеїв університетів України / І.В. Шидловський // Сучасні аспекти природничої музеології: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції, 11–13 вересня 2012 р., Київ–Канів. – 2012. – С. 23–24.